

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Національної поліції: Закон України від 10 листопада 2015 р. № 766-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/766-19>.

5. Чим відрізнятиметься нова поліція: головні факти. URL: <http://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/263243-chymvidrizniatymetsia-nova-politsiia-holovni-fakty>.

6. Сердюк І.В. Деякі питання інтеграції інформаційного законодавства в умовах глобального інформаційного суспільства. Публічне право. 2017. № 4. С. 200–207.

7. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О.А. Банчука. К.: Москаленко О.М., 2013. 588 с.

8. Mohilevskyi L.V., Sevruk V.G., Pavlenko S.O. Psycho-Pedagogical Training of Operating Unit Workers of National Police of Ukraine. Наука і освіта. 2017. № 11. С. 120–132.

НАКОНЕЧНА А. М.,

асистент кафедри теорії та філософії
права

(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 340.12

ЛЮДСЬКІ ПРАВОВІ ПОТРЕБИ: ПОНЯТТЯ, ОСНОВНІ КЛАСИФІКАЦІЇ, ЮРИДИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАДОВОЛЕННЯ

Проаналізовано поняття та юридичний механізм задоволення правових потреб, а також продемонстровано їх основні класифікації. Такі потреби визначено як потреби людей в якісному позитивно-правовому регулюванні, а також у правовій допомозі. Висвітлено роль кожного з основних елементів механізму правового регулювання у задоволенні правових потреб людини.

Ключові слова: людська потреба у правосуб'єктності, потреба у суб'єктивних юридичних правах, потреба у юридичних джерелах права та юридичних фактах, потреба у правозастосувальних і правотлумачних актах.

Проанализированы понятия и юридический механизм удовлетворения правовых потребностей, а также продемонстрированы их основные классификации. Такие потребности определены как потребности людей в качественном позитивно-правовом регулировании, а также в правовой помощи. Отражена роль каждого из основных элементов механизма правового регулирования в удовлетворении правовых потребностей человека.

Ключевые слова: человеческая потребность в правосубъектности, потребность в субъективных юридических правах, потребность в юридических источниках права и юридических фактах, потребность в правоприменительная и правотлумачных актах.

There have been analyzed the concept and legal mechanism of satisfaction of legal needs, and also demonstrated their main classifications. Such needs have been defined as the needs of people in high-quality legal regulation, as well as in legal assistance. It has been highlighted the role (possibilities) of each of the main elements (means) of the mechanism of legal regulation in satisfaction of legal human needs.

Key words: human need for legal personality, the need for subjective legal rights, the need for legal sources of law and legal facts, the need for law enforcement and interpretative acts.

Вступ. Актуальність теми зумовлена тим, що правові потреби супроводжують кожну людину протягом усього життя, проте майже ніхто з науковців не проводив ґрунтовного аналізу їх сутності та механізму задоволення.

Постановка завдання. Метою статті є розглянути різноманітні підходи до поняття «правових потреб», особливості механізму їх задоволення, а також базові класифікації.

Результати дослідження. Як і інші потреби, правові потреби є історичним утворенням та декотрі з них виділялись ще Гегелем у його класифікації потреб. Він їх називав потребами у праві та законі [1, с. 114–116]. Організація правового життя у багатьох моментах залежить від них, а вони, своєю чергою, значною мірою зумовлюються попереднім і сьогоdnішнім правовим розвитком.

Які із соціальних явищ належать саме до *правових*, – відповідь на таке питання, як зазначає П.М. Рабінович, зумовлюватиметься загальними розумінням термінопоняття «право». А воно, підкреслює автор, ніколи не було, і зараз не є і, як видається, у майбутньому не буде змістовно уніфікованим, односмысловим, неплюралістичним [2, с. 18].

Тому й інтерпретувати феномен правових потреб він спробував стосовно кожного з двох найбільш поширених різновидів позитивістського праворозуміння – соціологічного та легістського.

Так, із позицій соціологічно-позитивістського праворозуміння (зокрема так званого соціально-природного) правова потреба визначається ним як потрібність людини (чи групи людей) у наявності та використанні певних соціальних умов, можливостей і засобів для забезпечення здійснювання її прав і свобод. Задоволення таких правових потреб слугує, на думку автора, своєю чергою, передумовою реалізації відповідних базових потреб їх носія (потреб матеріальних, соціальних, духовних тощо), адже, не реалізувавши таку правову потребу, не можна здійснити й відповідне «природне» людське право. Отож, з огляду на це, він зазначає, що згадана правова потреба має інструментальне, так би мовити, «засобове» призначення.

З-поміж означених соціальних можливостей і засобів особливу роль, наголошує науковець, відіграють явища державно-юридичні. Тому з позицій вже легістсько-позитивістського праворозуміння правовою потребою людини (чи групи людей) вважатиме потрібність у наявності та використанні певних державно-юридичних засобів для забезпечення здійснювання її прав і свобод. Йдеться, насамперед, про потреби у визнанні юридичної правосуб'єктності їх носія (включаючи його правоздатність та дієздатність), в юридичних нормах (вміщених чи то у нормативно-правових актах, чи то у договорах, чи то у судово-прецедентних рішеннях тощо), у суб'єктивних юридичних правах; у певних юридичних фактах (як підстави виникнення чи зміни таких прав), зокрема, таких юридичних фактів, як ухвалення правоконкретизуючих, або правотлумачних, або правозастосовчих актів.

Задоволення саме таких – легістсько-позитивістських – людських потреб, стверджує вчений, теж слугує однією з необхідних передумов наступного задоволення базових, неюридичних за змістом потреб їхніх носіїв. Отже, у зазначеному сенсі правові потреби – це, іншими словами, потреби в державно-юридичних гарантіях (засабах, важелях, «інструментах») здійснювання прав і свобод людей чи їхніх груп. І, до того ж, як акцентує П.М. Рабінович, гарантії ефективних, про які йдеться у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 13) [2, с. 18–19].

Зважаючи на усе вищесказане та спираючись на легістсько-позитивістське праворозуміння, можемо запропонувати таку дефініцію аналізованого поняття: **правові потреби** – це потреби людей в якісному й ефективному позитивно-правовому регулюванні, а також у правовій допомозі.

Правове регулювання є діяльністю компетентних суб'єктів, яка здійснюється за допомогою певних юридичних засобів. Їх сукупність становить механізм, що включає: юридичну правосуб'єктність (правоздатність та дієздатність); юридичні норми (вміщені чи то у нормативно-правових актах, чи то у договорах, чи то у судово-прецедентних рішеннях тощо); правовідносини; суб'єктивні юридичні права; юридичні обов'язки; юридичні факти як під-

стави виникнення, зміни чи припинення таких прав), зокрема, такі юридичні факти, як ухвалення актів офіційного правотлумачення правоконстатуючих, або правовідновлювальних, або правозмінних, або ж правоприпиняючих індивідуальних юридичних актів; правопорядок, законність. Отже, стисло схарактеризуємо роль (можливості) кожного з основних елементів (засобів) механізму правового регулювання у задоволенні правових потреб людини.

Потреба у правосуб'єктності зумовлена тим, що ані фізична, ані юридична особа не можуть існувати й діяти у визнання цієї властивості останніх. Виключно вона надає змогу вчиняти ті чи інші дії.

Потреба у суб'єктивних юридичних правах спричинена тим, що кожна людина потребує правової визначеності своїх дій, оскільки це забезпечує їх правомірність та моральність. Вони слугують свого роду «ключем», наданим державою, заради здійснення діяльності зі здобуття та споживання, використання певних життєво необхідних благ – об'єктів правовідносин.

Потреба у нормах права та у нормативно-правових актах виникає через те, що вони юридично закріплюють суб'єктивні права та гарантують їх реалізацію.

Потреба в юридичних фактах пояснюється тим, що саме вони є підставою для виникнення, зміни чи припинення правовідносин, для виникнення суб'єктивних прав громадян у конкретних правовідносинах. Окрім цього, вони є своєрідним засобом переведення правосуб'єктності особи в її суб'єктивне право, а також утворюють необхідну ланку у переході від державного нормативного регулювання суспільних відносин до індивідуального правового регулювання.

Потреба у законності зумовлена тим, що вона є умовою виникнення та функціонування правопорядку, який є необхідним для впорядкованості суспільних відносин, а отже, попередження хаосу та свавілля.

Стосовно такої характеристики правового регулювання, як його якість, то вона відображається, насамперед, такими показниками:

- цінність юридичного регулювання. Вона характеризується його позитивною значимістю для задоволення потреб існування і розвитку людини, соціальних спільнот, об'єднань, усього суспільства;

- економічність юридичного регулювання, яка характеризується обсягом соціальних витрат, потрібних для досягнення його мети;

- ефективність юридичного регулювання, яка характеризується співвідношенням реальних результатів здійснення цього регулювання з його метою [3, с. 202].

Потреба у правовій допомозі зумовлюється необхідністю забезпечення правомірної, компетентної, справжньої реалізації прав і свобод людини, їх захисту та відновлення у разі порушення.

Виділяють такі різновиди правових потреб:

– за сферами життєдіяльності людини:

- 1) вітальні (наприклад потреба у безпеці (безпекова потреба) тощо)
- 2) особистісні (потреби у державній реєстрації прізвища, імені та по батькові, у державних гарантіях свободи віросповідання тощо);
- 3) економічні (наприклад, потреби у державних гарантіях захисту права власності, здійснення підприємницької діяльності, працевлаштування);
- 4) політичні (потреби в отриманні громадянства та гарантуванні державою неможливості вислання за її межі, у створенні державою ефективних механізмів реалізації прав і свобод тощо);
- 5) у сфері соціального захисту (потреба у створенні більш чітких положень стосовно права на захист материнства та дитинства; потреба у розширенні системи соціального забезпечення);
- 6) культурно-духовні (для прикладу, потреби у державних гарантіях свободи літературної, художньої, наукової та технічної творчості, збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, у житті державою заходів для повернення

культурних цінностей, які знаходяться за її межами, в організації державою музейного фонду та у наданні доступу до ознайомлення з його надбаннями);

– за юридично-галузеву ознакою:

1) конституційні (наприклад, потреби брати участь в управлінні державними справами, бути обраним до органів влади, у визнанні певних актів такими, що не відповідають конституції держави);

2) цивільні (потреби у вступі в договірні відносини певного виду, в отриманні відшкодування моральної шкоди тощо);

3) сімейні (наприклад, потреби в усиновленні дітей, отриманні аліментів на утримання дітей або батьків);

4) адміністративні (потреби в отриманні реєстраційних, довідкових й інших адміністративних послуг тощо);

5) кримінальні (для прикладу, потреби у притягненні до кримінальної відповідальності та призначенні покарання за вчинені злочини);

6) фінансові (потреби у сплаті податків, зокрема, на утримання органів влади, що забезпечують громадський порядок і безпеку тощо);

7) кримінально-процесуальні (наприклад, потреби у проведенні досудового розслідування за кожним фактом виявлення ознак злочину, у справедливому судовому розгляді кримінальних справ);

8) цивільно-процесуальні (потреби у визнанні судом особи недієздатною чи обмежено дієздатною, у встановленні фактів, що мають юридичне значення, у справедливому судовому розгляді цивільних справ тощо);

9) інші;

– за часом існування:

1) постійні (такими є, зокрема, потреби у нормативно-правовому врегулюванні суспільних відносин за посередництвом держави);

2) тимчасові (наприклад потреби в отриманні різних видів правової допомоги);

– за кількісним складом їх носіїв:

1) індивідуальні (наприклад, потреба особи звернутися до суду з позовом про відшкодування шкоди, завданої знищенням її майна);

2) колективні (потреби групи осіб у створенні громадського об'єднання, проведенні мирного зібрання тощо);

3) «змішані» (для прикладу, потреби у скеруванні звернень до органу державної влади чи місцевого самоврядування можуть бути як індивідуальними, так і колективними);

– за юридичним статусом індивідуального носія:

а) правові потреби громадян (потреби обирати представників до органів державної влади (главу держави, членів парламенту) у вирішенні на референдумі питань загальнодержавного значення тощо), іноземців (наприклад, потреби в отриманні візи на в'їзд до держави, відмінної від держави громадянства, у провадженні підприємницької діяльності за межами такої держави), осіб без громадянства (потреба в отриманні посвідки про тимчасове чи постійне місце проживання, в отриманні статусу біженця тощо);

б) людей з інвалідністю (для прикладу, потреби у державних гарантіях інклюзивної освіти, облаштування входів до будівель пандусами, створення автомобілів, пристосованих для людей із проблеми опорно-рухового апарату);

в) дітей (потреби у державних гарантіях утримання та виховання батьками до настання повноліття, виконання судових рішень про стягнення аліментів на утримання дітей тощо);

г) військовослужбовців (потреби у державних гарантіях реабілітації після участі у воєнних діях, надання належного грошового та речового забезпечення тощо);

г) правові потреби представників інших соціальних груп (студентів, пенсіонерів, суддів тощо);

– за суб'єктом задоволення правових потреб: правові потреби, що задовольняються:

а) органами державної влади (для прикладу, потреба людини у державній реєстрації як безробітного у разі неможливості працевлаштування, потреби внутрішньо переміщених осіб у державних гарантіях забезпечення єдності родини, сприяння у поверненні на попереднє місце проживання);

б) органами місцевого самоврядування (потреби у приватизації комунальної земельної ділянки для ведення господарської діяльності, в отриманні дозвільних документів для проведення реконструкції приватного житлового будинку тощо);

в) іншими компетентними суб'єктами (юридичними особами, громадськими об'єднаннями тощо) (наприклад, потреби в отриманні кваліфікованої правової допомоги, освіти відповідного рівня, житлово-комунальних послуг належної якості);

г) фізичними особами (потреба у наданні освіти дитині та ін.);

– залежно від безпосередньої участі суб'єкта-носія цих потреб в їх задоволенні:

1) активні (передбачають безпосередню участь носія в їх задоволенні, наприклад, потреби у скеруванні звернень до органів державної влади та місцевого самоврядування);

2) пасивні (не передбачають безпосередню участь носія в їх задоволенні, як-от: потреби у нормативно-правовому врегулюванні суспільних відносин за посередництвом держави, створенні державою ефективних механізмів реалізації прав і свобод).

Висновки.

1. Правові потреби – це потреби людей в якісному й ефективному позитивно-правовому регулюванні, а також у правовій допомозі.

2. Зазначені їх класифікації дають змогу побачити широкий спектр правових потреб та вдосконалювати механізм задоволення кожного з їх різновидів.

Список використаних джерел:

1. Гегель Г.В.Ф. Сочинения [в 14 т]: Т. 8. Философия истории / пер. с нем. М., Л., Госиздат, 1935. 468 с.

2. Рабінович П.М. Універсальна теорія права як загальна концептуальна основа теорій національного і міжнародного права (до проблеми формування). Публічне право. 2017. № 3. С. 18–23.

3. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 10-е, доп. Львів: Край, 2008. 224 с.

